

Priručnik za roditelje

Tema ovog malog priručnika su roditelji koji se osećaju slabim i nemoćnim pred problemima sa decom.

Vi možda niste jedan od njih, ali se u situacijama koje su ovde opisane i vi sigurno možete prepoznati.

Nije uvek lako biti roditelj. Svaki dan milioni roditelja u Švedskoj nastoje učiniti sve za svoju decu. Istovremeno raste i broj prijava zlostavljanja dece. To je znak da je teško biti roditelj, i da čovek ponekad jednostavno ne zna šta da radi.

Možda se premalo govori o tome kako postupati i kome se obratiti. Jedan mali priručnik ne može sadržati sve odgovore.

Ali ovaj priručnik možda može pružiti malo pomoći i ohrabrenja roditeljima koji osećaju da im je to potrebno.

A upravo je to njegova tema

*”Martina nije kriva što joj
je život postao žongliranje
sa problemima.”*

O majci koja je pod neopisivim stresom

Martina Erikson je žena koja je, osim svih svojih drugih obaveza, i majka petogodišnjeg Edgara. Može se reći da je Edgar najvažniji u životu Martine Erikson. Osim njega ima i drugih stvari u Martininom životu koje su važne i zahtevaju vreme; neke od njih jer su zabavne, a druge opet jer su neophodne. Ona je samohrana majka i zaposlena puno radno vreme. Ovo drugo je takoreći nužnost.

I uistinu, Martina Erikson bi verovatno mogla biti svetski rekorder u žongliranju. Čitav njen život svodi se na obavljanje nekoliko stvari istovremeno, i to uz širok osmeh na licu.

Čoveku koji posmatra sa strane izgleda da ona dosta uspeva. Martina uz osmeh poziva distributera električne energije i moli za odgadjanje plaćanja računa. Uz osmeh moli kasirku u samoposluzi da bude ljubazna i još jednom provuče karticu; možda će kod trećeg pokušaja uspeti. Uz osmeh ona, poslednja od svih roditelja, dolazi po svog pegavog, nemirnog i umornog sina u obdanište. Osmehuje se skoro čitavim putem do stana u kojem Edgar i ona žive.

No, Martina Erikson zapravo oseća da ona ni u čemu ne

uspeva. Oseća da je poražavajuće to što ne može da plati račun za struju na vreme. Isto tako, svaki put kad ugleda Edgara kako sam sedi i redja kocke u obdaništu, oseti onu poznatu nelagodnost u želucu.

Martina nije kriva što joj je život postao žongliranje sa problemima. Pa ipak, to je uništilo njeno samopouzdanje. Oseća se bespomoćnom i nedoraslom, i mora se naprezati kako bi sve vreme zadržala masku na licu. U svakom slučaju, kad dođe kući sa Edgarom on je živahan i pričljiv, vuče Martinu i želi joj ispričati bezbroj važnih stvari. U svojoj zaigranosti prevrne kantu sa vodom i prospe je po čitavom tepihu. Tada i Martina Erikson prekipi: u momentu potpune nemoći ona ošamari Edgara po licu.

Edgar Erikson sigurno poznaje svoju mamu bolje nego većina drugih ljudi, ali se od njega ne može očekivati da razume stid koji je ona osetila u samoposluzi. On sada jedino zna za mamu koja je najpre na licu imala usiljen, stran osmeh, i koja je onda jednim udarcem pokazala da joj se on nimalo ne sviđa jer se, eto, desilo da je prevrnuo tu kantu. Edgar oseća da mu je Martina daleko kao nikad pre, i on za to optužuje sebe. On se

pita šta da uradi da mama opet bude srećna, kao da je odgovornost petogodišnjaka da se njihove mame osećaju dobro.

Dete od pet godina ne razume koliko je mučno tražiti odgadjanje plaćanja računa za struju. Ali jako dobro zna kakav je osećaj biti tužan i želeći da ga ostave na miru; ti su osećaji isti kod svih ljudi, bez obzira da li imaju pet ili tridesetpet godina.

Trebalo je da Martina objasni takva osećanja:

Nisi ti kriv za ovo, Edgar, ali danas je bilo veoma naporno biti u mojoj koži. Zato večeras nisam u stanju da dobro odgovorim na sva tvoja pametna pitanja. Tužna sam. Možda bismo mogli da se opustimo i gledamo fotografije ili nešto drugo, jer nemam snage da čistim.

Pred Edgarom je Martina Erikson mogla priznati da nije savršena. (Edgar i onako ne želi savršenu mamu sa neprijatnim osmehom. Više voli običnu mamu). Deca opraštaju lakše od većine odraslih. Ponekad možda i preteruju u tome. U ovom slučaju Edgar će oprostiti Martini, ali ona svoju iritaciju ubuduće mora ispoljiti na prikladan način i prema Edgaru se ubuduće odnositi sa poštovanjem koje on zaslužuje. Kao prema najvažnijem delu svog života, jer on to jeste.

”Martina nije kriva što joj je život postao žongliranje sa problemima.”

O ocu koji je izgubio veru u svoju važnost

U hodniku visi slika koja iz nekog razloga ponekad privuče pažnju Imera Tribalija. Na fotografiji su Nora i on. Voze se na vrtešci luna-parka u predgrađu Kopenhagena. Nori je šest godina, bacila je glavu unazad i od srca se smeje, nesvesna da ih neko slika. Imer na sebi ima karirani pleteni džemper, bradu, jednom rukom grli Noru i gleda veselo u foto-aparat. Mnogo toga na toj fotografiji odjednom izgleda tako daleko: brada, karirani pleteni džemper, a povrh svega, Imer Tribalali odjednom oseti da mu je strano susresti vlastiti pogled: ponosan, srećan, opušten i očinski. Tako je, dakle, izgledao pre samo deset godina. Dokaz je u hodniku.

U subotu je Nora otišla na zabavu sa koje se vratila tek u nedelju. Najpre ju je hteo zagrliti kad je ušla u kuću, ali se onda predomislio. Besano je probdeo celu noć, istina je, ali ona je ustvari prekršila obećanje. Nora, naravno nije mogla znati ništa o zagrljaju koji nije postao stvarnost; otišla je pravo u svoju sobu i čitavo njeno držanje govorilo je "pusti me na miru". I onako ne bi dozvolila ocu da je zagrlji.

U jednom momentu Nora je izgubila poštovanje prema Imeru Tribaliju. Sada otvoreno pokazuje da prezire sve ono što on predstavlja: psuje ga i naziva mnoštvom ružnih imena. Kaže da se stidi njegove odeće, njegovih šala, toga da ne zna da koristiti kompjuter, njegovog starog Forda Fieste. Kad se on naljuti, ona mu se smeje u lice. Naziva ga idiotom, i to pred drugim ljudima. Zbog svega toga se Imer Tribalali oseća kao diskvalifikovani otac. Uz osećaje besa i nemoći, ispunjava ga i osećaj neuspeha. I ponekad reaguje tako što agresivno prodrma Noru, pokušavajući da na taj način povrati izgubljenju kontrolu.

Malo kasnije te nedelje, nakon izliva provokacija tipičnih za Noru, Imer Tribalali snažno pljusnu spoljnim delom šake svoju kćer po licu. Silina tog udarca odbaci je unazad do zida, a onda se ona polako, dok joj je iz nosa curila krv, sruši na pod. Nora vrišti i kaže da ga mrzi. On čuje stvari o sebi koje nikada ranije nije čuo, i da će ga ona prijaviti policiji zbog zlostavljanja. Na to Imer Tribalali odgovara vičući da bi trebalo da on nju prijavi, kako se ponaša, te se okrene i ode. Imer Tribalali veruje da Nora želi u životu jedino da njega naljuti, a ustvari, ona najverovatnije želi upravo suprotno. Ona to sama neće priznati, ali u srcu se oseća

nesigurno i ranjivo i želi da otac prestane da viče, zadrži smirenost odrasle osobe i pokaže da se brine za nju postavljajući joj pitanje: "Šta se to desilo da si takva? Ne razumem i želim da mi objasniš. Brinem se za tebe i neću te ostaviti u ovoj situaciji pre nego što mi ispričaš o čemu se radi."

Umesto toga, Imer Tribali u svojoj nemoći udara svoju kćer po licu. Na najjasniji mogući način pokazuje da je apsolutno nezainteresovan za to kako se ona ustvari oseća (iako zapravo nije nezainteresovan), pokazuje da je ona beznadežno derište sa kojim ne može da se dogovori (iako zapravo nije ni pokušao), da je jedino fizički nasrtaj način da se dopre do nekoga poput nje (iako zapravo ne misli tako). Time ne postiže samo snažno crvenilo na Norinom levom obrazu. On razbija i samopouzdanje tinejdžerke, koje je i onako bilo poljuljano. A takve modrice, kao što je poznato, ne prolaze tako lako, ako ikada i prođu. Osoba koja, prema dokazu na zidu, nosi bradu sredinom osamdesetih, jednostavno mora imati više životnog iskustva od osobe koja tek što je napunila šesnaest godina. Isto tako, osoba koja ima iskustvo odrasle osobe mora ga iskoristiti kako bi konflikte sa drugim ljudima rešila razgovorom, a ne ponižavanjem ili udaranjem.

Nešto na toj fotografiji u hodniku čini da se Imer Tribali ponekad suzdrži. Ona predstavlja odnos sa Norom koji izgleda nemoguć da se ponovo uspostavi. Ono što je on izgleda zaboravio je da postoji mnoštvo drugih načina druženja. Ljudi rastu i menjaju se. Kad više nije zabavno voziti se na vrtešci, treba pronaći nove načine za međusobno približavanje. Nori više nije šest godina, ali joj je još uvek potreban ponosan, siguran otac koji ne dozvoljava da ga iko ponižava, otac koji može podneti da ponekad bude nepopularan i koji će je zagrliti kad ona sama izgubi kontrolu nad stvarima. Otac koji je dovoljno odvažan da izdrži njen negativan stav prema njegovoj ružnoj odeći, labavom poznavanju Interneta, zarđalom Fordu i svom prirodnom pravu da se umeša, preuzme odgovornost i brine se za svoje dete i njen život. Da bi Imer Tribali uspeo da ponovo pridobije Norino poverenje, on mora potpuno preuzeti vlast nad svojom ulogom oca ali i nad sobom samim, a to neće biti lako. No, mnogo gore nego što je sada ne može ni biti.

*”Martina nije kriva što joj
je život postao žongliranje
sa problemima.”*

O jednom ocu koji ne želi da bude kao njegov otac

Ukoliko bi neko Tomasu Bengtsonu spomenuo gradilište, on bi pomislio na ono koje se nalazilo tik uz naselje u kojem je odrastao. Na njegovoj omiljenoj livadi planirana je gradnja novih kuća, i njemu je bilo zabranjeno da ide tamo. Otac Tomasa Bengtsona je bio arhitekta, pa je možda zato smatrao da deca ne treba da se vrte po gradilištu. Ili je možda shvatao da bi to moglo biti opasno, da bi na gradilištu moglo biti jama u koje bi deca mogla upasti, ili da bi ih mogao pregaziti bager.

Tomas je, naravno, uprkos zabrani išao na gradilište. Što je otac, naravno, otkrio. Nije ni čudo, s obzirom da je jednog dana kući doneo pet narandžastih građevinskih letvi koje je prikupio po gradilištu (nadajući se da će nove kuće zbog toga biti trouglaste).

Tomasov otac nije puno priča; uhvatio je Tomasa za kosu iznad slepoočnice i nekoliko puta je uvrnuo. Ukoliko bi neko Tomasu spomenuo zulufe odmah bi se setio kako ga je otac mnogo puta povukao za njih tako da mu se mozak pomračio, lice promenilo boju, a srce na momenat prestalo da kuca. Nakon kazne obično bi ga poslali u njegovu sobu. Seća se kako je satima znao da sedi na

podu i zuri u tačku na plafonu, odlučan da svoju decu, ukoliko ih ikada bude imao, nikada ne vuče za kosu. Ali sada, kao odrastao, Tomas Bengtson misli da to što se dešavalo i nije bilo baš tako strašno. Sada odjednom može da razume zašto je njegov otac u tim prilikama bio zabrinut i osećao se prisiljenim da ga kazni. Ništa mi nije naškodilo, misli Tomas Bengtson.

Tomasa Bengtsona bi trebalo pitati kakve on to misli da je bilo koristi od toga? Svaki put kad je od oca dobio batine jer je učinio neki bezobrazluk prestao je to činiti, ali za jedno kratko vreme. No dugoročno gledano, očigledno nije bilo nikakve koristi, jer ga je otac ponovo i ponovo vukao za kosu. Da li bi Tomasov otac povukao za kosu nekoga odraslog koji učini nešto pogrešno? Verovatno ne; to bi bilo ponižavajuće i za njega i za tu osobu. Time što ga je vukao za kosu, Tomasov otac je pokazao da ga ne smatra punopravnim ljudskim bićem. Smatrao ga je bezvrednom nulom, prema kojoj čovek može da se odnosi kako mu je volja. Umesto da pokuša rešiti problem kao što se rešava sa ljudima, razgovarajući o njemu, Tomasov otac mu je okrenuo leđa i ignorisao ga kao osobu.

Tomas Bengtson u odrasloj dobi može misliti šta hoće, ali pitanje je da li je takav odnos ipak izazvao negativne posledice.

Kakvu to poruku čovek prenosi svojoj deci vukući ih za kosu? Da ne smeju da trče po gradilištu? Ne. Uči ih se da je ispravno povrediti nekoga ko je napravio grešku.

Neki dan je Tomas Bengtson ugledao svog sina Görana kako na biciklu vozi svog druga, i to bez šlema (iako Göran jako dobro zna šta mu je rečeno po tom pitanju). Tomas ga je lupio dlanom po zadnjici, tek da mu stavi do znanja koliko je opasno voziti nekoga na biciklu bez šlema. Bio je to dosta blag udarac, no Göran je oborio pogled i ostatak večeri nije izlazio iz svoje sobe. Može se pretpostaviti da je sedeo i zurio u tačku na plafonu, čvrsto rešen da svoju decu nikada neće udarati po stražnjici. U jednu ruku bilo bi, naravno, dobro da se Göran oslobodi osećaja poniženja koji je usledio nakon očevog udarca. U drugu ruku, bilo bi dobro da upamti taj osećaj dovoljno dugo da prekine sa "tradicijom" kada na njega dođe red da bude otac. Tomas Bengtson verovatno nije zao čovek. Njegova greška je u tome što ne pokušava da promeni ponašanje koje je sam naučio kad je bio dete. Kako bi to prestalo, neko u porodici Bengtson mora da bude poslednji koji je udario svoje dete. Tomas Bengtson bi trebalo da razume da ta osoba mora biti on.

”Martina nije kriva što joj je život postao žongliranje sa problemima.”

O mami koja nije znala kako da postupi

Johana Dalberg ima trinaest godina i čvrste principe u pogledu mleka, šnala i patika koje imaju đon tanji od dvanaest centimetara. Johanina mama je dugo mislila da mora da je strašno nemođerno nositi šnale. Sve dok jednog dana nije pregledala školski katalog i primetila da skoro sve devojčice u školi nose šnale - sve osim Johane Dalberg. Johanini roditelji bi, naravno, učinili sve za svoju tvrdoglavu trinaestogodišnjakinju sa kosom u očima. Tri puta nedeljno voze je na fudbalski trening, školu jahanja i kod prijatelja. Njen otac se odrekao čaše vina petkom uveče, kako bi mogao autom otići po nju u razne diskoteke, koje i nisu tako daleko. Njena mama se odriče mjuzikla za koji je štedela pare, i umesto karte, kupuje perjanu jaknu Johani koju ona tako puno želi.

Johana ćutke sedi u svojim patikama u kojima se može slomiti vrat, i odbija da pije mleko. Njeni roditelji smatraju da je nezahvalna zbog svega što su učinili za nju. U poslednje vreme je u porodici vladala neka neprijatna tišina. Johanina mrzovolja kao da je zarazila ostale. Nije nimalo neuobičajeno da ćitav nedeljni rućak prođe, a da se ne kaže ništa drugo osim "Možeš li da mi dodaš salatu" i "Hvala, bilo je ukusno".

Jedno veće nazvao je Johanin učitelj i pitao za Johanino zdravlje, pošto je dva dana nije bilo u školi. Kad joj je mama postavila pitanje gde je bila kad nije bila u školi, Johana je odgovorila da se to nije ne tiće. Nakon toga, Johana je otišla u svoju sobu i zalupila vratima. Kad je mama pokucala na vrata da je pozove na rućak, saznala je da je odvratna ženturaća i da je Johana mrzi. Johanina mama nikad ne bi udarila svoju kćerku. Umesto toga, zaključala ju je u sobu nekoliko sati kako bi razmislila o svom ponašanju i svom bežanju iz škole. Nakon toga donešena je odluka da Johana mesec dana ne sme da ide u diskó. Za to vreme mora sama da se snađe kako će ići na fudbal, na jahanje i kod prijatelja. Johanini roditelji žele da ona iz ovoga izvuće pouku, pa razgovaraju samo za rućkom, i pokušavaju da se pretvaraju kao da Johana nije tu.

Jer, iz škole ne sme da se beži. Kad bi postojao pravilnik o ponašanju trinaestogodišnjaka i njihovih roditelja, u njemu bi sigurno pisalo da deca ne smeju da beže iz škole. Roditelj trinaestogodišnje kćeri koja dva dana ne ode u školu, a onda kaže da se to njega ne tiće, verovatno bi imao blagoslov pravilnika da bude veoma ljut. No, tamo bi verovatno pisalo i da roditelji

ne smeju hladno ignorisati svoju kćerku i ćutnjom kažnjavati njene greške. Jer, kad Johanu roditelji zaključaju u sobu i ignorišu za ručkom oni, kakvog li paradoksa, ne pokazuju koliko im se ne sviđa bežanje iz škole. Oni pokazuju koliko im se ne sviđa Johana. I čovek se pita ne bi li u pravilniku pisalo da je to gori prekršaj.

Jer šta god da se desilo, oni nisu samo pokazivali moć nad osećajima krivice svoje kćeri i postigli da se ona oseti potpuno usamljena, nego su je i nesvesno naučili lošem načinu rešavanja konflikta, koji će Johana upamtiti, htela to ona ili ne. I prema pravilniku bi moralo takve stvari smatrati nekom vrstom zlostavljanja deteta. Bilo bi bolje biti malo istinski ljut, i razgovarati o svemu. Nije, naime, zabranjeno biti ljut. Barem ne za onoga koji ima razlog i koji svoju ljutnju može kontrolisati tako što će je na vreme izraziti, pre nego što prekupi. U porodici Dalberg malo srdžbe je moglo biti od koristi, s obzirom na to koliko ćutanje kod njih vlada u poslednje vreme. Bežanje iz škole je Johani i njenim roditeljima moglo poslužiti kao tema intenzivnog višesatnog razgovora. No nije lako biti roditelj Johane Dalberg.

Prolazeći pokraj perjane jakne koja visi u hodniku, Johaninu

mamu pogodi pomisao da se ona veoma mnogo žrtvuje za svoju kćer, pa ipak, oseća da to nije dovoljno. Johanina mama ponekad oseća da bi volela da postoji neka knjiga o tome kako da se ponašaju trinaestogodišnjaci i njihovi roditelji, ali takve knjige, naravno, nema. (Nikakva knjiga ne može odrediti kako će drugi ljudi urediti svoje porodice).

Svi se moraju dosetiti vlastitog načina. I ukoliko čovek ponekad zabrlja, jednostavno mora pogledati svog roditelja/trinaestogodišnjaka u oči i zatražiti oprostjenje, objasniti svoje ponašanje i pokušati da opet ne učini istu grešku.

*”Martina nije kriva što joj
je život postao žongliranje
sa problemima.”*

O porodici sa očuhom koju je teško osnovati

Peter je prvi put video Magdalenu na hokejaškoj utakmici. Jedna devojka koja sa njim radi došla je na derbi, zajedno sa Magdalenom i njenim sinom. Čim je sudija oglasio početak utakmice, Peter je osećao da jednostavno mora da okrene glavu udesno i pogleda Magdalenu. Nosila je pletenu kapu, a na levom obrazu imala je rupicu kad se smeje. Peter veoma voli hokej, ali je ipak čeznuo da u poluvremenu pogleda izbliza Magdaleninu rupicu na obrazu i da joj možda kupi kolač.

Nekoliko sedmica kasnije Peter i Magdalena su se opet sreli, i otada pa narednih pola godine skoro svako jutro doručkovali zajedno. Osim toga, poslednjih pola godine skoro svako jutro doručkova su li sa Oskarom. Oskar je Magdalenin sin. Osam mu je godina, i od njegove treće godine Magdalena živi kao samohrana majka.

Izgleda da se sa osmogodišnjacima mnogo toga promenilo otkako je Peter bio tog uzrasta. Govore engleski, surfaju po Internetu, i znaju mnogo o tome kako se rađaju deca. Možda je zbog toga Peter ostajao bez teksta kad je bio nasamo sa Oskarom. Ili je to možda zato što Peter ne zna šta Magdalena

hoće da on bude: drugi otac Oskaru? Oskarov drug? To je presudno za to kakav će stav zauzeti. Zato Peter najčešće odabere da ćuti. Na taj način barem ne mora da se oseća kao smešni stranac, pa se oseća samo kao stranac. Ubrzo pošto se Peter uselio, Magdalena je počela primećivati da se Oskar menja. Uveče je obično sedeo u njenom krilu na kauču, a sad odjednom želi da bude sam u svojoj sobi. Obično je bio smiren i bilo je dosta lako sa njim izlaziti na kraj, a sad se odjednom počeo stalno suprotstavljati. Neće da obuče gumene čizme kada sa školom pođe na izlet u šumu. Neće da ide na spavanje iako je deset sati. Neće da pere kosu.

Neće da doručkuje. I ukoliko ne bude kako on hoće, legne na pod i vrišti tako glasno da prozori na Magdaleninoj kući samo što ne popucaju. Taj konflikt Magdalena nastoji da reši diplomatski, a da Peter ne bude umešan. Ona primećuje da se njemu cela situacija ne sviđa, jer kad dođe do kulminacije, on uvek ode u drugu sobu. (Pa on nikad nije ni tražio da bude otac buntovnog osmogodišnjaka). Magdalena misli da će se, ukoliko ona uspe da sačuva mir u kući i zaštiti Petera od Oskarovih izliva besa i Oskara od Peterove nesigurnosti, odnos između Oskara i

Petera vremenom izgraditi. Zato većina tih izliva besa završi tako što Oskar dobije ono što hoće. Nakon određenih "ako" i "ali". Ali jedno veće kad Oskar odbije da opere zube i vrišti tako da se stakla tresu i Peter mora da promeni sobu - Magdalena odjednom oseti želju da svog osmogodišnjaka pljusne po licu. Iz nekog razloga se suzdrži. Taj impuls je došao poput munje, iz potpune nemoći, ali je ona uspela da ga zaustavi uz pomoć neke unutrašnje snage, koja ponekad priskoči roditeljima u pomoć.

Magdalena ne tuče Oskara. Umesto toga, ljulja ga u krilu i polako shvata koliko je bila blizu da ga povredi. Istovremeno shvata da više ne može sve vreme štititi članove ove porodice jedne od drugih. Nema snage da preuzme čitavu odgovornost za to kako se osećaju osmogodišnjaci i očusi. Dugoročno gledano, to je neizdrživo.

Peter mora preuzeti ulogu odrasluga, iako nije Oskarov otac, a Oskar mora biti obični osmogodišnjak koji ponekad, kad ne bude po njegovom, bude ljut. Sada na primer, Oskar vrišti glasnije nego obično, ali to nije povezano toliko sa pranjem zuba,

koliko sa njegovom brigom o tome šta će biti sa porodicom.

(Kada prkosi, možda je to zato da isproba postojanost ove nove porodične forme. Oseća se nesigurnim jer ne zna da li je Peter osoba koja će nestati ili će ostati).

A zapravo je veoma lepo imati očuha; većina osmogodišnjaka bi pristala na to. Sa njim može da se ide na hokejaške utakmice. Sa njim se mogu čitati knjige, ili im mogu postavljati dodatna pitanja o tome kako nastaju deca. Ponekad će mu, doduše, očuh narediti da obuče gumene čizme i ponekad će dete možda biti malo ljuto na njega, no to je teško izbeći između dece i odraslih koji žive zajedno. Treba da se prilagode jedni drugima. Da Peter ostane Peter, a Oskar Oskar. Peter je odrastao, a Oskar je dete i to niko ne može promeniti - no konflikte koji iz toga proizilaze onaj odrasli mora da rešava i da o njima razgovara. Magdalena je žena koja osim pletene kape, ima i zavidnu sposobnost da zadrži kontrolu kada je obuzme nemoć. Sada sedi iscrpljena na podu u kupatilu i gleda kako Peter pokušava da opere zube njenom sinu koji se izvija i krevelji. A njeni obrazi već nekoliko dana nisu bili bliži osmehu.

*”Martina nije kriva što joj
je život postao žongliranje
sa problemima.”*

O jednom dečaku koji je saznao da nije dobar

Johanov otac je uvek govorio da čovek može sve ako se hoće. Kao primer često je navodio sebe. Radničko dete koje je postalo lekar - primarius, u potpunosti zahvaljujući snažnoj volji, upornosti i stipendiji. Moj stariji sin može dogurati daleko u životu, samo ako se potruđi, hvalio se Johanov otac ponekad pred gostima. Kad je Johan to čuo prvi put pitao se šta to znači: da se potruđi. Pitao je mlađeg brata, ali ni on nije znao.

Kad je Johan krenuo u prvi razred, sva su deca probala da idu u opštinsku muzičku školu. Oni koji su bili najbolji na ispitu mogli su početi da sviraju violinu. Oni koji su bili malo gori mogli su početi da sviraju trubu ili klarinet. Sledili su u nizu prema dole: klavir, gitara, bubnjevi i blok-flauta. Johan je nakon dugog i nestrpljivog čekanja u hodniku bolno primio na znanje da je primljen na časove blok-flaute. I dan danas se seća koliko je plakao u autu na putu kući iz opštinske muzičke škole, mada zapravo nikad u životu nije baš sanjao o sviranju violine. I seća se da mu je otac rekao da bi bilo bolje da se samo potruđio.

Čovek sve može samo ako hoće.

Kad je Johanu bilo deset godina, išao je sa ocem u lov na jelene. O tome se već dugo pričalo u porodici. Johanov otac je u drugoj polovini septembra mnoge večeri završio pričajući Johanu i njegovom mlađem bratu lovačke priče. Johan se iz samog lova seća četiri stvari: da je pas drhtao od uzbuđenja, da mu je bilo naporno da bude tih, da je povraćao kad su izvadili iznutricu neke divlje životinje sa velikim očima. Ali najjasnije od svega seća se kako ga je otac hladno pogledao i rekao mu "Najbolje da tebe odvezemo kući."

Čovek sve može samo ako hoće.

Kad je Johanu bilo 13 godina, trebalo je renovirati krov na vikendici. Johanov otac, Johanov deda i majstor popeli su se na krov. Johan i njegov mlađi brat dobili su zadatke bliže zemlji. Brat je nosio cigle uz stepenice gde ih je otac prihvatao, a Johanov zadatak je bio da seče plastični omot i bratu dodaje cigle. I tako su radili. Kasno posle podne hijerarhija je počela da puca. Johanov brat je napravio pauzu i Johan je sam krenuo uz stepenice i ocu doneo cigle. Bilo je dobro. Sledeći put je krenuo uz merdevine i doneo ih skroz na krov. Majstor je bio skroz na vrhu, te je Johanu ispružio svoju snažnu ruku. Ali Johan

nije uspeo da je dohvati nego je napravio jedan korak na krovu. Jedna mu je cigla ispala iz ruku i pala na one već postavljene. To, naravno, nije bilo namerno. Ipak, još se seća tog trenutka, kako su stajali tamo na drvenoj konstrukciji, oči u oči, kako ga je otac sa prezirom pogledao i rekao mu: "Budi ljubazan i siđi sa krova."

Čovek sve može samo ako hoće. Ukoliko bi Johanovog oca pitali o Johanovom detinjstvu, on bi najverovatnije rekao kako je na svaki način pokušavao da ohrabri svog sina, i da se uvek pred prijateljima hvalio sa njim. Ako bi pitali Johana, on bi rekao da ni jedan jedini put njegov otac nije pokazao da smatra da je Johan sposoban za nešto. Mada je već odrastao čovek, Johan se još uvek boji neuspeha, ili bolje rečeno, njemu je upravo iz tog razloga veoma važno da uspe. Otac ga nikad nije tukao i nikad ga nije nazivao ružnim imenima. Ali je prouzrokovao da se Johan oseća nesposobnim, pa je na kraju ipak ispao povređena osoba. Čovek bi mogao da posumnja da je Johanov otac i sam kao dete bio izložen omalovažavanju, i da on iako to ne shvata, zapravo ponavlja hladno držanje svojih roditelja.

Jer čovek ne može sve čak i ako hoće. Čovek ne može da podnese da vidi iznutricu životinje, ako se boji krvi. Čovek ne

može u svog sina usaditi odvažnost i odlučnost, ako mu istovremeno ne daje pravo da peva falš, povraća i ošteti ciglu. U suprotnom, ostavlja utisak da se on ocu sviđa samo ukoliko nešto postigne, a on tako valjda ne misli.

16 saveta vama koji smatrate da je ponekad teško biti roditelj

1. UKOLIKO PONEKAD STREPITE DA NISTE DOBAR RODITELJ

Prisetite se da nikad nije kasno da se popravite. Deca pamte sve i proživljavaju, ali istovremeno imaju fantastičnu sposobnost da kod vas primete volju za promenom.

2. UKOLIKO BUDETE SMATRALI STE SE PREMA SVOM DETETU PONELI NA LOŠ NAŠIN

Recite "izvini." Dete se često mora izvinjavati, i kad treba i kad ne treba. Kao odraslo, čovek se ređe izvinjava, iako je to dobar način da se pokaže poštovanje prema drugima. Pogotovo odrasli retko mole decu da im oprostite zbog ružnog ponašanja. Zamoliti dete za oprostaj ne znači poniziti se; to će vam pomoći da sazrete kao odrasla osoba.

3. UKOLIKO OSEĀATE DA STE POD STRESOM I TUŽNI ZBOG STVARI U SVOM ŽIVOTU

Objasnite to svom detetu. Čovek ne može uvek biti primer za čovečanstvo. Čak i mala

deca mogu razumeti kako je biti tužan, i ne mora se od toga praviti drama niti objašnjavati detalji. Setite se da na kraju kažete: "...i nisi ti kriv(a) za to." Te su reči važnije od svega: Nisi ti kriv(a). Za vas kao odraslog to se možda podrazumeva, ali vaše dete oseti olakšanje kad to čuje. U suprotnom veoma je lako da na sebe preuzme odgovornost.

4. UKOLIKO SE OSEĀATE NEMOĀNIM ZBOG PONAŠANJA VAŠEG DETETA PRED ODRASLIMA

Setite se da je to nešto što proživljavaju svi roditelji. Što se bespomoćnije i čudnije ponašate kad vaše dete, na primer, počne da vrišti, to se dete oseća nesigurnije. Kako bi tu situaciju rešili kod kuće? Pokušajte je rešiti na neki sličan način, a da se puno ne brinete o tome šta će drugi ljudi misliti. I njihova deca ponekad vrište.

5. AKO STVARNO NE MOŽETE DA RAZGOVARATE SA SVOJIM DETETOM

Pokušajte još jednom. Snizite ton, zadržite smirenost odrasle osobe i recite šta mislite.

Na taj način pridajete važnost svojim rečima, čak i ako ne možete očekivati momentalan odgovor. Ako u svojoj ljutnji izgubite prisebnost, biće samo gore.

6. UKOLIKO OSEĀATE DA VAS JE DETE TOLIKO ISPROVOCIRALO DA GUBITE KONTROLU

Dete obično zna kako da isprovocira roditelja da ovaj pobesni. U tom momentu nije lako zadržati kontrolu, ali ako ste roditelj, onda se mora. Predlog: u takvoj situaciji zanemarite reči koje dete govori i pokušajte da ga vidite onakvim kakvo ono jeste: kao osobu koja je vama veoma važna i kojoj je prilično teško. I kojoj zapravo treba vaš angažman, mada šalje suprotne signale.

7. UKOLIKO VAŠE DETE SAMO VRIŠTI, PLAŠE I IZGLEDA NEUTEŠNO

Verovatno se radi o umoru koji je detetu teško da podnese. Možda mu je tada potreban trenutak samoće. Pokušajte da se setite za čime ste čeznuli kad vam je bilo šest godina i kad ste bili neutešni. Šta vas je smirivalo

i davalo osećaj sigurnosti? Priča? Miran trenutak? Da vas ostave na miru? Odrasla osoba u blizini? Sopstveni osećaj za to šta je pravo rešenje je verovatno bolji od bilo čijeg.

8. UKOLIKO OSEĀATE DA JE VAŠ TINEJDŽER IZGUBIO SVAKO POŠTOVANJE PREMA VAMA

Podsetite se da je to samo osećaj. Tinejdžerima, kao i ostaloj deci potrebni su odrasli i njihovo životno iskustvo, ali mora im se omogućiti da pokažu svoju nezavisnost. Uvek je bilo tako. Ali vi, naravno, ne treba da dopustite da se prema vama ponaša bilo kako.

9. UKOLIKO VAŠE DETE UŠINI NEŠTO ZBOG ŠEGA POBESNITE

Nije ni zabranjeno ni čudno biti ljut, ali besne treba da bude dugotrajan, ili da se ispoljava u vidu hladnog ignorisanja, cinizma i zlobe. Zbog takvih stvari deca počinju da sumnjaju u svoju vrednost, a tih osećaja je jako teško osloboditi se.

10. AKO VAŠE DETE PRELAZI GRANICE I VRŠI PRITISAK NAVAS

Brinuti se za nekoga znači i usprotiviti mu se. Ne može se očekivati od dece da imaju poverenja u odraslog koji ne ume da kaže "Ne" - njima su potrebne jasno postavljene granice. Gde će se granice postaviti, odlučujete vi. Kao odrasla osoba, trebalo bi da se pobrinete da se one poštuju.

11. UKOLIKO SMATRATE DA JE VAŠE DETE UŠINILO NEŠTO POGREŠNO

Potrudite se da bude jasno da prekoravate samo delo koje je pogrešno, a ne detetovo sveukupno ponašanje. Mora biti očigledno da poštujete svoje dete, i da ste upravo zbog toga i razočarani zbog onoga što je učinilo.

12. UKOLIKO IZGLEDA DA VAŠE DETE DRŽI STRANU ONOG DRUGOG, ODSUTNOG RODITELJA

Setite se da to ne znači da je taj drugi roditelj važniji od vas. Kada dete idealizuje oca ili majku koji više nisu deo porodice, to je zbog toga što žele da ispolje svoju čežnju za njima. Ne dozvolite da vas to povredi. To zapravo nema nikakve veze sa vama, koji ste

prisutni.

13. UKOLIKO IZGLEDA DA VAŠEM DETETU NIJE LEPO SA NOVIM OŠUHHOM/MAĀEHOM

Dete mora osećati sigurnost u odnosu na promene u svojoj porodici. Dete verovatno uopšte ne misli loše o svom novom roditelju, nego se oseća nesigurno i taj novi odnos želi da ispita. Hoće li ta nova osoba ostati ili nestati? Kao odrasla osoba, mora se biti jasan pred detetom u pogledu tih stvari.

14. UKOLIKO PONEKAD OSEĀATE DA JE NEZAHVALNO ŠINITI SVE ZA DETE

Setite se da vaše dete ne očekuje od vas da se uništite, kako bi njemu sve priuštili. Nema nikakve radosti u roditeljima koji su umorni i rezignirani. Ponekad mislite i na sebe.

15. UKOLIKO SE OSEĀATE BESPOMOĀNO U ULOZI RODITELJA

Najvažnije je da razumete odakle dolazi nemoć, tek onda možete učiniti nešto u pogledu nje. Skoro uvek je lakše razumeti celokupnu sliku svoje situacije ukoliko je

čovjek podeli sa nekim odraslim, prijateljem, roditeljem, suprugom, kolegom sa posla... Ukoliko želite da pozovete nekoga sa strane, postoji nekoliko organizacija koje pružaju pomoć roditeljima putem telefona. (Brojevi telefona se nalaze u sledećem poglavlju). Isto tako, uvek se možete obratiti psihijatrijskoj ambulanti za decu i omladinu (BUP), školskom dispanzeru ili socijalnoj službi, kako bi dobili savet i pomoć.

16. UKOLIKO SUMNJATE DA SE SA NEKIM DETETOM U VAŠOJ OKOLINI POSTUPA LOŠE ILI DA GA NEKO ZLOSTAVLJA

Uvek je bolje da sa nekim razgovarate o svojim sumnjama nego da ništa ne preduzmete. Obratite se socijalnoj službi u mestu gde živite. Tamo radi obrazovano osoblje koje vam može pružiti savet o tome kako da reagujete. Ne mora im se reći o kojem se detetu radi, niti kako se vi zovete. Vaš poziv neće automatski rezultirati prijavom.

BRIS Telefon za odrasle - o deci
077-150 50 50, ponedeljak -
petak 11-13. Možete ih pozvati
anonimno i razgovarati sa iskusnom osobom.

SFPH/Ester Bomans Stiftelse
Föräldrategonen: 020-85 20 00
Možete ih pozvati skoro besplatno i anonimno, a razgovor je poverljiv. Tu možete razgovarati sa socijalnim radnicima i psiholozima koji imaju dugogodišnje iskustvo u radu sa decom, mladima i roditeljima/porodicama.

Rädda Barnens Föräldrategonen
020-786 786, ponedeljak 12-21.30, utorak - petak 18-21, subota i nedelja 13-16. Poziv je besplatan i anonimn. Svi koji se javljaju su roditelji spremni da saslušaju, pruže savet i podrže vas u ulozi roditelja.

Šta je zapravo zlostavljanje dece?

Šta se postiže ako se dete tuče, ignoriše, zaključava, naziva pogrdnim imenima ili se na neki drugi način ponižava? Time se detetu pokazuje da je ono bezvredno. Roditelj se udaljava od njega umesto da mu se približi. Ne priznaje da je to dete ljudsko biće. Detetovo samopouzdanje bude poljuljano. Čovek sebe uzdiže na račun deteta.

Time se dete uči da se ljubav ne podrazumeva, da se ona mora zaslužiti (pa i po cenu samouništenja). Čovek jednostavno pokazuje da mu nije stalo. Ti osećaji posle čine da dete bude potišteno, možda sve dok ne odraste. Mnoga zlostavljana deca osećaju da su upravo usamljenost i grozni, večiti osećaj roditeljske neangažovanosti najgora stvar. Osim toga, roditelj ga uči svom ponašanju. Jer tako dete uči šta je dobro, a šta nije: roditelji ga uče svojim vlastitim delima. Često je besmisleno sa detetom razgovarati o tome kako treba da se ponaša prema drugima, ukoliko se to ne pokazuje vlastitim primerom. Dete najčešće proizilazi od onoga što roditelj čini i na temelju toga nesvesno stvara svoj vlastiti moral.

To ne znači da će svi ljudi koji su u detinjstvu dobili batine tući svoju decu. Ali znači da se naučena "tradicija" mora prekinuti, i bilo

bi lakše kad te "tradicije" ne bi ni bilo. Osim toga, to znači da mi roditelji ne samo da vaspitavamo svoju decu nego delimično i generacije koje će doći posle njih. Zbog toga je odgovornost nas roditelja još veća. A isto tako može se reći, da su i mogućnost još veće.

© BRIS, Barnens Rätt I Samhället.

Ovaj mali priručnik osmišljen je za potrebe Komiteta protiv zlostavljanja dece (Kommittén mot barnmisshandel), Ministarstvo za socijalna pitanja, 1999. Sada, kad komitet više ne postoji, prava ima BRIS.

Ideja i realizacija:

TBWA STHLM & psiholog Bengt Grandelius

Redakcijski saradnik i psihološki savetnik: psiholog Bengt Grandelius

Umetnički direktor: Henrik Delehag

Obrada teksta: Anna Qvennerstedt

AD-saradnik: Emma Ludvigsson

Šef projekta: Cecilia Winbladh

Šef produkcije: Jenny Meckbach

Ilustracije: Björn Berg, Elsa Beskow,

Eva Eriksson, Lasse Sandberg, Ilon Wikland

Kontrola podataka: Christina Back, socionom/psihoterapeut

Kontakt: info@bris.se

